

İZMİR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

12

ISSN: 2149-1097

**İZMİR ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ**

**JOURNAL OF İZMİR
STUDIES**

12

İzmir-2020
İZMİR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Yıl 6, Sayı: 12, 2020

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ: Doç. Dr. Olcay Pullukçuoğlu Yapucu
EDİTÖR: Doç. Dr. Aylin Ümit Erdem
İDARE MERKEZİ/CORRESPONDENCE: Gençlik Caddesi No: 21 Pembe
Köşk 35100 Bornova-İZMİR

YAYIN KURULU/ EDITORIAL BOARD

Doç. Dr. Olcay PULLUKÇUOĞLU YAPUCU
Doç. Dr. Cihan ÖZGÜN
Doç. Dr. Aylin Ümit ERDEM

HAKEM KURULU/ REFEREE BOARD

Prof.Dr. Zeki ARIKAN, *Ege Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi.*
Prof. Dr. Besim ÖZCAN, *Atatürk Üniversitesi.*
Prof. Dr. Ayşe KAYAPINAR, *Milli Savunma Üniversitesi.*
Prof. Dr. Cüneyt KANAT, *Ege Üniversitesi.*
Prof. Dr. Evangelia BALTA, *National Hellenic Research Foundation.*
Prof. Dr. Hale OKÇAY, *Ege Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi.*
Prof. Dr. Hasan MERT, *Ege Üniversitesi.*
Prof. Dr. Hatice ŞİRİN, *Ege Üniversitesi.*
Prof. Dr. Herkül MİLLAS, *Emekli Öğretim Üyesi.*
Prof. Dr. İnci KUYULU ERSOY, *Ege Üniversitesi.*
Prof. Dr. Kemal ARI, *Dokuz Eylül Üniversitesi.*
Prof. Dr. Mehmet Ali KAYA, *Ege Üniversitesi.*
Prof. Dr. Mehmet ERSAN, *Ege Üniversitesi.*
Prof. Dr. Mustafa KAYMAKÇI, *Ege Üniversitesi, Emekli Öğretim Üyesi.*
Prof. Dr. Necdet HAYTA, *Gazi Üniversitesi.*
Prof. Dr. Ruth HAGENGROBER, *Paderborn Üniversitesi*
Prof. Dr. Spiridon SFETAS, *Aristotle University of Theassaloniki.*
Prof. Dr. Süleyman ÖZKAN, *Ege Üniversitesi.*
Prof. Dr. Tanju DEMİR, *Adnan Menderes Üniversitesi.*

Prof. Dr. Xaris EXERTZOGLU, *University of Aegean.*
Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ, *Ege Üniversitesi.*
Prof. Dr. Zeynep MERCANGÖZ, *Ege Üniversitesi.*
Prof. Dr. Zuhul ÖZEL SAĞLAMTİMUR, *Ege Üniversitesi.*
Prof.Dr. Eva Maria SENG, *Paderborn Üniversitesi.*
Prof.Dr. Frank GÖTTMANN, *Paderborn Üniversitesi.*
Prof.Dr. Levent KAYAPINAR, *Ankara Üniversitesi.*
Prof.Dr. Mahir AYDIN, *İstanbul Üniversitesi*
Doç. Dr. Serpil ÖZMİHÇİ, *Dokuz Eylül Üniversitesi.*
Doç. Dr. Alev GÖZCÜ, *Dokuz Eylül Üniversitesi.*
Doç. Dr. Ali Rıza ONGUN, *Ege Üniversitesi.*
Doç. Dr. Atilla BATMAZ, *Ege Üniversitesi.*
Doç. Dr. Aylin Ümit ERDEM, *Ege Üniversitesi.*
Doç. Dr. Aysun SARIBEY HAYKIRAN, *Adnan Menderes Üniversitesi.*
Doç. Dr. Cihan ÖZGÜN, *Ege Üniversitesi.*
Doç. Dr. Emine TOK, *Ege Üniversitesi.*
Doç. Dr. Fevzi ÇAKMAK, *Dokuz Eylül Üniversitesi.*
Doç. Dr. Haluk SAĞLAMTİMUR, *Ege Üniversitesi.*
Doç. Dr. Mehmet Emin ELMACI, *Dokuz Eylül Üniversitesi.*

Doç. Dr. Nuri KARAKAŞ, *Ege Üniversitesi.*
Doç. Dr. Olcay PULLUKÇUOĞLU YAPUCU,
Ege Üniversitesi.

Doç. Dr. Tuncay Ercan SEPETÇİOĞLU,
Adnan Menderes Üniversitesi.

Doç. Dr. Yücel AKSAN, *Ege Üniversitesi.*
Emekli Öğretim Üyesi.

Doç. Dr. Yücel YİĞİT, *Polis Akademisi.*

Dr. Gregory STOURNARAS, *Aristotle*
University of Theassaloniki.

Dr. Öğr. Üyesi Günver GÜNEŞ, *Adnan*
Menderes Üniversitesi.

Dr. Öğr. Üyesi Hasan UÇAR, *Ege Üniversitesi.*

Dr. Öğr. Üyesi Kemal HAYKIRAN, *Adnan*
Menderes Üniversitesi.

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BAŞARAN, *Adnan*
Menderes Üniversitesi.

Dr. Siren BORA, *Araştırmacı Tarihçi.*

SEKRETERYA

Yasin ÖZDEMİR, İbrahim HAMALOĞLU.

YAYININ TÜRÜ: Uluslararası, Hakemli.

KISALTMASI: IAD

E-POSTA: izmiraum.ege.edu.tr / izmiraum@gmail.com

TLF: 0232 342 72 24

Yayın Tarihi: 28.08.2020

Yazılarda ileri sürülen görüşlerden yazarı / yazarları sorumludur.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

MAKALELER/ ARTICLES

Zafer DERİN, İzmir-Yeşilova Höyüğü	1
Özlem ÇEVİK, Osman VURUŞKAN, Coşkun SİVİL, Ulucak Höyük (MÖ 6850-5460)	11
Hayat Erkanal, Vasıf Şahoğlu, İrfan Tuğcu Liman Tepe Kara ve Su Altı Kazıları	41
Z. DERİN-M.A. ERDEM-Ö. ÇELİK-M. MAMİKOĞLU, Yassitepe Höyüğü	61
Vasıf ŞAHOĞLU, Ümit ÇAYIR, Ümit GÜNDOĞAN, Mustafa İNCİRLİLİ, Ramazan GÜLER, Çeşme – Bağlararası: İzmir Bölgesinde Bir Tunç Çağı Kıyı Yerleşimi	75
Duygu AKAR TANRIVER, Aylin Ü. ERDEM Eski Smyrna – Bayraklı Höyüğü	97

YASSITEPE HÖYÜĞÜ

Z.DERİN

M.A. ERDEM

Ö.ÇELİK-M. MAMİKOĞLU

Makale Geliş Tarihi: Mayıs 2020

Makale Kabul Tarihi: Haziran 2020

Öz

Yassitepe Höyüğü, Yeşilova Höyüğü'nün kültürel yayılımını saptayabilmek amacıyla Yeşilova Höyük kazılarıyla birlikte 2010 yılından itibaren kazılan bir yerleşimdir. Kazı çalışmalarında Yassitepe Höyüğü'nde 4 kültür katına ait 14 mimari tabaka ortaya çıkarılmıştır.

M.Ö. 3000 yıllarına tarihlenen Erken Tunç Çağ yerleşimi ince uzun dikdörtgen planlı yüksek taş duvarlı yapılardan oluşmaktadır. Toprak yüzeyinin hemen altında ortaya çıkan ve yaklaşık 2 metre yüksekliğinde taş duvarları olan mekanların, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzun evler şeklinde inşa edildikleri, yapıların içlerinde ocak yerlerinin ve platformların bulunduğu anlaşılmaktadır. Mekanların duvarları ortak duvar şeklinde inşa edilmiştir. Yerleşimin kendi içinde onarım ve yeniden kullanım evreleri bulunmaktadır. Yapıların uzun duvarlarının yıkım şekli (s şeklinde), İzmir'in beş bin yıl önceki yerleşiminin bir depremle son bulunduğunu göstermektedir. Depremden sonra burada yaşayan toplulukların yapılarını onarıp bir süre daha yaşadıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İzmir, Höyük, Erken Tunç Çağ, Keramik, Tunç Balta.

Abstract

Yassitepe Settlement has been excavating since 2010 as part of Yeşilova Project in order to determine the cultural expansion of Yeşilova Höyük. According to the excavations, 4 cultural levels with 14 architectural layers have been identified in Yassitepe Höyük.

Doç. Dr. Zafer Derin, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi, 35100, Bornova/İZMİR. E-posta: zaferderin@gmail.com.

<https://orcid.org/0000-0002-0282-0593>.

Mehmet Akif ERDEM (MA), Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi A.B.D. Doktora Öğr. E-posta: mehmet.akiferdem@hotmail.com.

<https://orcid.org/0000-0003-4705-4471>.

Özgen Çelik (MA), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi A.B.D. Doktora Öğr. E-posta: ozgencelikk@gmail.com.

<https://orcid.org/0000-0003-2648-2995>.

Merve Mamikoğlu (MA), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi A.B.D. Doktora Öğr. E-posta: merve_hepiyiler@hotmail.com.

<https://orcid.org/0000-0003-3722-0595>

The Early Bronze Age settlement which is dating to around 3000 BC is consist of long and rectangular planned structures with stone walls. The hearth spaces and platforms were found in these structures in the northeast-southwest direction where the stone walls reach to 2 m in high. The walls of the structures were built as joint walls. The structures were renovated and reused. According to the destruction shape (s shaped) of the walls, this 5000-year-old settlement ended with an earthquake. After the earthquake, it was determined that the communities living here repaired their structures and lived for a while.

Keywords: İzmir, Höyük, Early Bronze Age, Pottery, Bronze Axe.

GİRİŞ

İzmir ili Bornova ilçesi sınırları içinde Karacaoğlan Mahallesi'nde Manda Çayı'nın güneyinde, bugünkü sahile kuş uçuşu 4 km mesafede yer alan Yeşilova Höyüğü; kent merkezi içinde tarih öncesi döneme ait bilinen en eski yerleşim alanıdır(Fig.1). Bornova Ovası'nda kalın bir alüvyon tabakası altında kalmış olan Yeşilova Höyüğü'nde ilk kazılar 2005 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi – Ege Üniversitesi Arkeoloji Bölümü ortak çalışması olarak başlamıştır. Yeşilova Höyüğü kazı çalışmaları 2008 yılından itibaren Bakanlar Kurulu kararıyla; Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Ege Üniversitesi adına Doç. Dr. Zafer DERİN başkanlığında, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir Büyükşehir ve Bornova Belediye'lerinin desteğiyle sürdürülmektedir.

Bornova Ovası'nın ortasında, Yeşilova Höyüğü kazı çalışmalarıyla birlikte; Yassitepe Höyüğü ve İpeklikuyu Höyüğü'nü de kapsayan, yaklaşık 800 metre çapındaki alanda 'İzmir'in Prehistorik Yerleşim Alanı' ortaya Yassitepe Höyüğü Bornova Ovası'nın ortasında yer almaktadır. Manda Deresi'nin kuzeyinde bulunan, 6.30 metreye yaklaşan yüksekliği ile höyük, çevresinin derelerin getirdiği alüvyonlarla dolması nedeniyle, günümüzde 1-2 m yüksekliğinde alçak yayvan bir tepe şeklini almıştır. Denizden yüksekliği 19 m olan höyük, kuzey-güney doğrultusunda yaklaşık 200 m, doğu-batı doğrultusunda ise 150 m uzunluğundadır¹.

Yassitepe'de Yeşilova Höyüğü kazılarına bağlı olarak 2010 yılında başlatılan kazı çalışmalarında, kültür tabakalarının höyüğün merkezinde yüzey toprağının hemen on santim altında başladığı, üzerine yapılan yol ve tarımsal faaliyetler nedeniyle alttaki kalıntıların kısmen tahrip olduğu görülmüştür. Yassitepe'de dört farklı kültür sürecini içeren 14 tabaka

¹ DERİN 2006, 1vd.

ortaya çıkartılmıştır²(Fig.1). Höyükteki ilk ve son yerleşime ait Neolitik ve Roma Dönemi tabakaları, keramik buluntular ile temsil edilmesine rağmen bu dönemlere ait mimari kalıntılara rastlanmamıştır.

Erken Tunç Çağ'ında Yassitepe

Yassitepe Höyüğü mimari kalıntıları daha çok II. kültür katı olarak adlandırılan Erken (IIB) ve Orta Tunç Çağlarına (IIA) tabakalarında ortaya çıkarılmıştır. Günümüzde, yüzeye yakın konuma çoğunlukla Erken Tunç Çağı yapılarının görüldüğü yerleşimde Orta Tunç Çağı yapıları sınırlı alanlarda yapılan çalışmalarında tespit edilmiştir. Yerleşimde çoğunlukla IIB1 ve IIB2 katlarına ait Erken Tunç Çağı'na ait 14 mekân tespit edilmiştir. Mimari kalıntılar, höyüğün merkezinden kuzeye doğru yüzeyden 1.00 metre, güneye doğru ise yüzeyden 2.00 metre kadar aşağıda tespit edilmiştir. Höyüğün tepesindeki koni kısmının tarımsal faaliyetler nedeniyle en az bir metresinin yok edildiği anlaşılmaktadır.

Erken Tunç Çağı I'e tarihlendirilen IIB tabakasında 8 yapı katı tespit edilmiştir. IIB 3-8 yapı katlarına ait veriler yalnızca sondaj kazılarında bulunmuştur. Bu katlara ait taş temel ve taban kalıntıları ile keramik ve küçük buluntular ele geçmiştir. Fakat bu kesimde dar alanlarda çalışması nedeniyle mimarinin genel özelliklerini saptamak mümkün olmamıştır.

Tespit edilen 14 mekânın büyük çoğunluğu IIB2 tabakasına tarihlendirilmektedir. 5,6,8,9,10,11,12 no.lu mekânlar ile sur duvarı bu tabakaya aittir (Fig.1). Bu tabakaya ait yapılar kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu olarak bitişik sıralanmış, ortak duvarlara sahip uzun evlerden oluşmaktadır. Olasılıkla ortak bir avluya açılan bu evlerin "Anadolu Yerleşim Planına³ uygun inşa edildiği düşünülmektedir. Mekânlara giriş doğudan sağlanmaktadır ve kapı açıklıkları genellikle 0.80-0.90 metredir. Yapılar doğudan batıya doğru trapez şeklinde açılmaktadır. Ortalama genişlikleri 4.30-4.70 metre olan odalar, en batıda 5.00 metreye kadar genişlemektedir. Mekânların toplam uzunlukları ise ortalama 12.00 metredir. Duvar kalınlıkları 0.40-0.60 metre olan yapıların günümüze kadar korunmuş

² I. Kültür Katı: Roma Dönemi

II. Kültür Katı: Tunç Çağ

A. Orta Tunç Çağ 1-2

B. Erken Tunç Çağ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8

III. Kültür Katı: Kalkolitik (Orta) 1, (Erken) 2

IV. Kültür Katı: Neolitik (Geç?)

³ KORFMANN 1983, 222; EFE 2003, 265-282.

toplam yükseklikleri 1.00 metreyi bulmaktadır. Duvarlarda orta boy, bazalt türünde çay taşları kullanılmıştır (Fig.2). Duvarlar içten ve dıştan saman katkılı çamur ile sıvanmıştır. Mekânların tabanlarında tespit edilen üst yüzü düz, alt yüzü negatif ağaç izleri taşıyan kerpiç parçaları, yapıların üst kısmının ağaç dalları ile örüldükten sonra çamurla toprak dam şeklinde yapıldığını göstermektedir. Birden fazla kullanım evresini gösteren mekân tabanları ise çoğunlukla kireç sıvalıdır⁴.

Her bir mekân içinde aralarında kapı açıkları bulunan 2-4 oda bulunmaktadır. Günlük aktiviteler, besin hazırlama-pişirme, üretim ve depolama gibi farklı işlevlere sahip odaların neredeyse tümünde ocak ya da fırın yapıları bulunmaktadır (Fig.3). Mekânların en arka odaları genellikle içlerinde büyük pithos ve çömleklerin bulunduğu depolama odalarıdır. Ayrıca bazı mekânlarda, odalar arası geçişi sağlayan dar koridor yapıları bulunmaktadır.

Tüm mekânların güneybatısında, 0.50-0.60 metre boyutlarında iri taşlardan oluşturulmuş bir sur yapısı ortaya çıkarılmıştır. 9.50 metre uzunluğunda 6.00metre genişliğindeki yapının dış kısımlarında büyük boyutlu taşlar, iç kısımlarında ise 0.20-0.30metre boyutlarında daha küçük taşlar kullanılmıştır. Sur yapısından günümüze üst üste dört taş sırası ulaşabilmiştir.

Erken Tunç Çağı I için yerleşimin en son mimari katı olan IIB1'de yapılar, bir önceki yapı katı ile aynı doğrultu ve düzende inşa edilmiştir. IIB2 tabakası yapıları ile benzer boyutlara sahip olmasına rağmen, söz konusu tabakada mekânlar tek odalı olarak inşa edilmiştir. Ayrıca bu tabakaya ait yapılarda buluntu oranının az olması da Yassitepe'ye IIB1 tabakasında yerleşenlerin daha sade ve ekonomisi daha zayıf topluluklar olduğunu gösterebilir⁵.

C14 tarihleri, yerleşimin M.Ö. 2800 yılları civarında depreme uğradığını anlaşılmaktadır. Depremin izleri, hemen hemen her mekânın "s" şeklindeki duvarları üzerinde görülmektedir. Mekânların aniden terk edilmesi ile günlük aktiviteleri anlamamıza yardımcı olan birçok buluntu korunarak günümüze ulaşabilmiştir⁶.

⁴ DERİN 2019, 4-5.

⁵ DERİN 2019, 6.

⁶DERİN ve CAYMAZ 2013, 123.

Ortak bir avluya açılan, megaron ya da megaronsu yapılardan oluşan ETÇ yerleşimi Anadolu'nun geleneksel mimari tarzını temsil etmektedir. ETÇ l'de, Anadolu'da benzer yerleşimler Troya⁷, Liman Tepe⁸, Bakla Tepe⁹, Beşik-Yassitepe¹⁰ ve Demircihöyük¹¹ yerleşimlerinde görülmektedir.

Keramik ve Küçük Buluntular

Yassitepe'nin mutfak kültürünü, kısmen sanat anlayışını ve farklı iş kollarının varlığını yansıtan çanak çömlek verilerine baktığımızda hemen hemen her tabakada zengin içerik ile karşılaşılır. Toplam 8 evreli Erken Tunç Çağ I sürecinin IIB1-2 tabakaları detaylı biçimde bilinirken IIB3-8. Tabakaları dar alanlarda ve sondaj niteliğindeki açmalarda çalışılması nedeniyle kısmen tanımlanmıştır. Formlarda çeşitlilik 1-5. Tabakalar içerisinde artmaktadır. Bazı formların erken evrelerden itibaren her evrede kullanımı görülürken, bazıları belirli tabakalarda kap repertuvarına eklenir. IIB3'ten itibaren kırmızı perdahlı malların sayısında artış meydana gelir. Tamamı el yapımı olan çanak çömleklerin koyu yüzlü mal grubu içerisinde ele alınabilecek siyah, koyu gri, koyu kahverengi, grimsi kahverengi, kırmızı astarlı gibi renk tonlarında üretimleri söz konusudur.

Form olarak en çok karşılaşılan örnekler gaga ağızlı testiler, içe kalınlaştırılmış ağız kenarlı çanak ve kâseler, omurgalı kâse ve çanaklar, üçayaklı pişirme kaplarıdır. Bunlar dışında çömleklerin boyunlu ve boyunsuz örnekleri tespit edilmiştir(Fig.4,5). Ayrıca kapaklar, pyxisler, potalar ve minyatür kaplar da Yassitepe'nin gelişmiş kap tipolojisine örnek teşkil eder. Mekânların içinde taban üstünde ve kısmen gömülü olarak çok miktarda iri küplere rastlanmıştır. Arkeobotanik araştırmalarda bazı kapların dip kısımlarında üzüm çekirdeklerine rastlanılmıştır (Fig.6). Karbollaşmış durumdaki üzüm, üzüm sapı ve çekirdekleri, İzmir'deki üzüm yetiştiriciliğinin en az beşbin yıl önce başladığını ortaya koymaktadır. Sözünü ettiğimiz üzüm çekirdekleri ve kalıntıları, Herodotos'un "Smyrna'nın gül ve bal kokulu muskhatos" olarak söz ettiği, Bornova Misketi'nin ilk yetiştigi topraklardan bir olduğunu kanıtlar.

Erken Tunç Çağı boyunca görülen teknolojik ve ekonomik gelişmelerin Yassitepe'de yansımaları görülebilmektedir. Özellikle metalin kullanımı bu dönemin dikkat çekici teknolojik gelişmelerindendir. Döneme

⁷ KORFMANN1990, 285-286.

⁸ ERKANAL vd. 2003, 424.

⁹ ERKANAL 1996, 72-74.

¹⁰ KORFMANN 1988, 131-132.

¹¹ KORFMANN 1989, 273, Fig.2.

adını veren kalaylı tuncun kullanımının yaygınlaşmaya başlamasıyla metalden yapılmış eserler ön plana çıkmaktadır. Tunçtan yapılmış yassı baltalar ve çeşitli boyutlarda iğneler Yassitepe Höyüğü'nden ele geçen nadir ve ilgi çekici buluntulardandır. Prestij eşyalarından olan buluntu grubu bu dönemde genellikle mezarlara ölü hediyesi olarak bırakılmaktadır.¹² Metal eserlerin (Fig.7) yanı sıra ele geçen diğer küçük buluntular günlük hayattaki işleri kolaylaştıracak olan malzemelerdir. Bunlar çeşitli hammaddelerden yapılmıştır. Örneğin andezit veya bazalttan yapılmış alt ve üst öğütme taşları, havan ve havanelleri evlerin içlerinden veya dış kısımdaki avlulardan çok sayıda ele geçmiştir. Bunların dışında serpantin ve andezitten yapılmış baltalar, keskiler, mermerden yapılmış idoller, çeşitli taş cinslerinden perdah ve bilek taşları, kemikten yapılmış bızlar, mablaklar ve spatulalar, kilden şekillendirilmiş mühürler, ağırşaklar, çakmaktaşı veya obsidyenden yapılmış yontmataş aletler de önemli küçük buluntulardandır.

Ele geçen eserlerin hammaddesi taş olanlarının en dikkat çekenini ise idollerdir. Mermerden yapılmış bu idollerin alt kısımları yuvarlak şekilli olup baş kısmı belirsizdir. Boyutları ise genellikle 4-9 cm arasında değişmektedir.¹³ Taş eserlerden en kullanışlı olan alet tipi ise kuşkusuz taş baltalardır. Standart taş balta ve sap delikli baltalar olarak iki ayrı türü ele geçmiştir. Genellikle andezitten yapılan baltaların üzerlerindeki aşınma izlerinden yola çıkarak uzun süre kullanım gördüğü söylenebilir. Büyük boy standart biçimli andezit baltaların yanı sıra küçük boyutlarda ve serpantin gibi taş türlerinden yapılmış keskiler de ele geçmiştir. Bunların daha ince ve hassas işler için kullanıldığı düşünülmektedir.

Alt ve üst öğütme taşları ve havanelleri besin elde etmek veya onları işlemek için gerekli aletlerdendir. Bu taşlar tahılların işlendiğini gösteren en önemli parametrelerden biridir.¹⁴ Öğütme taşları Yassitepe'de açığa çıkarılan mekânların mutfak alanlarında insitu durumda bulunmuştur.

Yassitepe Höyüğü'ne Erken Tunç Çağı'nda yerleşenlerin ekonomik olarak üretim şeklinin bir kısmı dokumacılıkla ilgilidir. Mekânların içinde pişmiş topraktan yapılan birçok ağırşaklar ele geçmiştir¹⁵. Hayvanların yünlerinden veya yetiştirilen ketenden ip elde etmek için kullanılan bu aletler Yassitepe'de yaşayanların olan giyinme ve korunma ihtiyacı için

¹² DERİN vd. 2009: Fig.5a, b

¹³ LLOYD-MELLAART 1962: Fig. F.1:1-14

¹⁴ KOUKA, 2002: 74-75

¹⁵ MAMİKOĞLU 2019.

kullanılmıştır. Yassitepe'nin ETÇ ağırşakları özenli bezemeleri ve çeşitli formları ile dikkat çeker. Ağırşaklarda küresel, simetrik, asimetrik, konik ve disk olmak üzere beş farklı form görülmektedir. Kullanım şekli veya kişisel beğeniyle alakalı olarak değişen form tiplerinden en çok simetrik olanlarının tercih edildiği fark edilmiştir.

Diğer bir buluntu grubunu yontmataşlar oluşturmaktadır. ETÇ I dönemine ait yontmataş aletler genellikle hammadde olarak çakmaktaşı, obsidyen ve çörtten yapılmıştır. Neolitik ve Kalkolitik Çağ'lardaki endüstrinin bu dönemde de devam ettiği görülmektedir.¹⁶

Bu dönemde tunç kullanılmaya başlansa da önceki dönemler için önem taşıyan kemik aletler hala kullanılmaya devam edilmiştir. Özellikle Neolitik Dönem'de çok yoğun kullanımı gördüğümüz mablaklar, deliciler, bızlar, spatulalar Yassitepe Erken Tunç Çağ I dönemi tabakalarından ele geçmeye devam etmiştir. Bahsi geçen aletlerin hammaddelerini genellikle koyun ve keçi kemikleri oluşturmuştur.

Bahsettiğimiz bütün küçük buluntular Yassitepe Höyüğü'nde Erken Tunç Çağ I süreci boyunca toplumda yapılan işlerin, bunu kolaylaştıran aletlerin bir özeti olarak görülebilir. Bu aletler çeşitli hammaddelerden üretilmiştir ve bunların arka planında hammadde temininin nasıl yapıldığı akla takılan sorulardan biridir fakat ayrı bir araştırmanın söz konusudur. Yontmataş, mermer, pişmiş toprak ve tunç eserlerin kullanımı Höyükteki kompleks yapıların içindeki yaşam düzeyleri ve güçlü organizasyon ağlarının ortaya çıkarabilmektedir. Mühür gibi idari yapıya işaret eden buluntular ise höyükteki ticari faaliyetlerin varlığını kanıtlamaktadır.

Orta Tunç Çağı'nda Yassitepe

Erken Tunç Çağ I sonrası yaklaşık olarak 600 yıllık bir kültürel boşluktan sonra M.Ö. 2. Binlerin başında Yassitepe'ye gerek mimari gerek çanak çömlek özellikleri ile tamamen farklı bir kültür yerleşmiştir. Söz konusu süreçte Yassitepe'de yerleşimin, höyüğün güney ve güneydoğu bölümlerine doğru yoğunlaştığı görülmektedir. Bu alanlardan elde edilen veriler Yassitepe stratigrafisine göre IIA kültür katına denk gelmektedir.

Yassitepe Höyüğü Orta Tunç Çağ tabakalarında henüz tam bir mimari ortaya çıkmamasına karşın höyüğün farklı alanlarında yüzey toprağının hemen altında başlayan taş temel üzerine kerpiç duvarlı duvar, ocak ve

¹⁶ DERİN vd. 2009: 19.

fırın kalıntıları bu kültürel süreci işaret eder. Yüzeye yakın olması nedeniyle önemli ölçüde tahrip olduğu anlaşılan yerleşimin höyüğün kenarlarına doğru daha sağlam durumda ortaya çıkacağı anlaşılmaktadır.

Keramik

Yassitepe Orta Tunç Çağ sürecinde tespit edilen keramikler arasında kırmızı, kahverengi, sarı, gri ve krem astarlı mallar görülmektedir. Yoğunluk kırmızı ve kahverengi astarlı mallarda olmakla birlikte sarı mal grubu öne çıkar. Gri ve devetüyü mallar her iki evrede görülse de geç evrede kullanım yoğunlukları artar. Oldukça iyi derecede pişirilmiş örneklerin yanı sıra kötü derce pişirilmiş kaba mutfak malları da görülmektedir. Çark yapımı malların büyük çoğunluğu perdahlıdır. Elde edilen parçalardan kapların düzenli ve uygun hava akımının sağlandığı yüksek ısı üreten fırınlarda pişirildiği düşünülmektedir.

Form olarak çanak, çömlek, tabak, kâse, testiler yoğunluktadır (Fig.8). Çanaklarda basit ağızlı, içe çekik ağızlı ve dışa çekik ağızlı formların farklı tipleri ile karşılaşmaktadır. İçe çekik ağızlı dışa kalınlaştırılmış ağız kenarlı en çok tespit edilen form türüdür. Bunun dışında gövdeleri keskin omurgalı olan çanak formları ile "S" profil gövde veren örneklerle de rastlanılır. Çömleklerde boyunlu ve boyunsuz örnekler bulunmuştur. Basit ağız kenarlı küresel gövdeli çömlekler yaygın olmakla birlikte, sarkık dudaklı uzun boyunlu çömleklerde tespit edilmiştir. Kâse ve tabaklar sığ gövdeli formlardır. Basit ağız kenarlı ve dışa çekik ağız kenarlı örnekleri karakteristiktir.

Çanak çömleklerin Anadolu'da Orta Tunç Çağ boyunca üretilen mallar ile benzerliği nedeniyle yerel üretim oldukları düşünülmektedir.¹⁷ Gri mal grubunda örnekler minyas keramiklerine ait olsa da bu grubun Anadolu üretimi ya da dışarıdan ithal geldiği hakkında bilgi yoktur. Bununla birlikte bu döneme ait ithal olarak nitelendirilebilecek forma Yassitepe'de henüz rastlanılmamıştır. Bazı boyalı parçalar ve altın mika astarlı örnekler Geç Tunç Çağını işaret etse de bu döneme ilişkin mimari bulunamamıştır. Devam eden kazılar ile höyüğün yüzeyine yakın bir bölümde Geç Tunç Çağına ait bir yaşam izleri bulmak olasıdır.

¹⁷ İzmir sınırları içinde 'Yerli seramik', içinde kırmızı astarlı mallar, devetüyü astarlı mallar, gri mallar ve altın mikalı mallar olarak çeşitlilik gösterir. Bölgenin yerli keramik geleneği ile ilgili olarak bakınız: GÜNEL 1999, 29 vd., 42-56, lev. 1-127

Yassitepe'nin iki evresinden de alınan C14 örnekleri Batı Anadolu Orta Tunç Çağ sürecindeki yerleşmelerden gelen sonuçlar ile uyum gösterir. İnsan ve hayvan kemiklerinden alınan örneklerden MÖ. 2033-1920 ile M.Ö. 1925-1757 zaman aralığı belirtilmiştir. Bahsi geçen dönem aralığı Orta Tunç Çağ I sürecini işaret eder. Ayasuluk XIa ve XIb evrelerinden gelen C14 tarihlerinin MÖ 2000-1800, Asopos Tepesi VIb ve VIa evrelerinden alınan C14 örneklerin de her iki evre için MÖ 1950-1700 tarihlerini vermiş olması¹⁸, Yassitepe OTÇ tabakalarının sözü edilen yerleşimlerle ortak kültürel sürece sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- DERİN 2006: Z.Derin; "İzmir'den İki Yeni Prehistorik Yerleşim Yeri: Yassitepe Höyüğü, Çakallar Tepesi Höyüğü", *Arkeoloji Dergisi* VII, (2006 /1), 1-14.
- DERİN 2019: Z.Derin, "İzmir'de 5 Bin Yıllık Yerleşim Alanı Yassitepe'de Yeni Keşifler", *Smyrna / İzmir Kazı ve Araştırmaları III*, s.1-16, İzmir,
- DERİN vd. 2009: Z.Derin, F.Ay, T.Caymaz, "İzmir'in Prehistorik Yerleşimi-Yeşilova Höyüğü 2005-2006 Yılım Çalışmaları", *Arkeoloji Dergisi* XIII(1), 7-58.
- DERİN-CAYMAZ 2013: Z. Derin- T.Caymaz, "İzmir-Yeşilova Höyüğü 2011 Yılı Çalışmaları", *34. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1. Cilt*, s. 119-142, Çorum, 2013.
- EFE 2003: T. Efe, "Küllüoba and the Initial Stages of Urbanism in Western Anatolia", *From Village to Cities. Early Villages in the Near East. Studies Presented to Ufuk Esin / Koyden Kente. Yakindogu'da İlk Yerleşimler, Ufuk Esin'e Armagan*, s. 265-282, İstanbul, 2003.
- ERKANAL 1996: H. Erkanal, "Erken Tunç Çağı'nda Batı Anadolu Sahil Kesiminde Kentleşme", *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*, s. 70-82.
- ERKANAL-ARTZY-KOUKA 2003: H. Erkanal- M. Artzy- O. Kouka, "2001 Yılı Liman Tepe Kazıları" *Kazı Sonuçları Toplantısı XXIV/I*, s. 423-437, 2003.
- GÜNEL 1999: S. Günel, *Panaztepe II, MÖ II. Bine Tarihlendirilen Panaztepe Seramiğinin Batı Anadolu ve Ege Arkeolojisindeki Yeri ve Önemi*, TTK, Ankara
- KONAKÇI 2012: E. Konakçı, Büyük ve Küçük Menderes Havzalarındaki M.Ö. 2. Binyıl Kültürlerinin Yeni Veriler Işığında Değerlendirilmesi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, Yayınlanmamış Doktora Tezi
- KOUKA 2002: U. Kouka, *Siedlungsorganisation in der Nord-undOstägäiswährend der Frühbronzezeit (3. Jt. v. Chr.)*, Rahden/Westf.

¹⁸ Bölgenin OTÇ keramiğinin gelişimi ve kronolojisi ile ilgili olarak bakınız: KONAKÇI 2012, 325 vd. Lev.1:1-4,2:1-4,4:1-8; 243, Lev.8:1-6, Lev.8:7-8.

KORFMANN 1983: M. Korfmann, *Demircihüyük Die Ergebnisse Der Ausgrabungen 1975-1978 Band I, Architektur, Stragraphie und Befunde*, Mainz, 1983.

KORFMANN 1988: M. Korfmann, "1988 Troia Çalışmaları", *Kazı Sonuçları Toplantısı XI/1*, s. 283-304, 1990.

KORFMANN 1989: M. Korfmann, "Ausgrabungen am Beşiktepe", *Anatolia and the Ancient Near East Studies in Honor of Tahsin Özgüç*, Ankara, 1989.

LLOYD-MELLAART1962: S.Lloyd, J.Mellaart, *Beycesultan I: The Chalcolithic and Early Bronze Age Levels*, Londra.

MAMİKOĞLU 2019: M.H. Mamikoğlu, *Yassitepe Höyüğü'nde Erken Tunç Çağ'da Dokumacılık*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

GÖRSELLER

Fig.1. Yassitepe Höyüğü yerleşimi ve mimari tabakaları

Fig.2. Erken Tunç Çağ, IIB2 mimari tabakası

Fig.3. Erken Tunç Çağ ocaklı yapıları

Fig.4. Erken Tunç Çağı kâse ve tabakları

Fig.5. Erken Tunç Çağ çömlek ve ayaklı kutuları

Fig.6. Üzüm çekirdekleri ve sap kalıntıları

Fig.7. Tunç balta ve iğne

Fig.8. Yüksek ayaklı kulplu çanak